

Nederland - Gideonsland

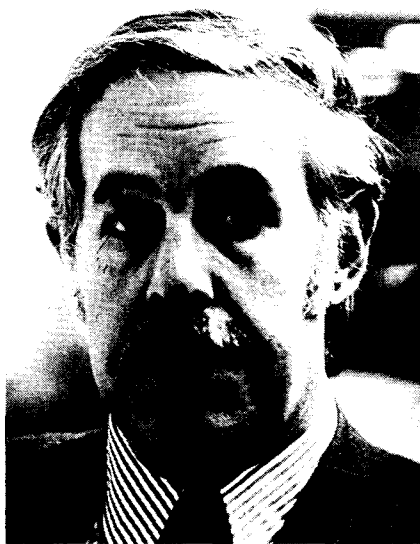
Anders dan in de natuurwetenschappen is het experiment in de sociale wetenschappen van zeer beperkte betekenis. Met kleine groepen is in psychologische laboratoriumsituaties nog wel een en ander te beginnen, maar grotere eenheden en complexere constellaties lenen zich niet voor proefopstellingen. Men moet genoeg nemen met de ingewikkelde werkelijkheid zoals die zich aanbiedt.

Toch zijn er gebeurtenissen waaraan een quasi-experimentele functie niet kan worden ontzegd. Tot dergelijke gebeurtenissen behoorde de weerbarstige houding van het merendeel der AR-kamerleden in de discussie over de vernieuwing van de kernwapens en de daaruit voortvloeiende uitzonderlijke positie van Nederland in de NAVO. Vrij onverwacht immers werd de samenhang in het CDA alsook in het militaire bondgenootschap „op de proef gesteld”, en wel op een wijze die normaliter verborgen onderstromen in politiek en publieke opinie voor een ieder duidelijk zichtbaar maakte.

Interpretaties van dit gebeuren zijn dan ook veelvuldig te horen. Sommigen menen een herstel van politieke continuïteit te kunnen ontwaren: het weer aanknopen bij de traditionele Nederlandse neutraliteitspolitiek, nu de samenwerking van de tweede wereldoorlog en van de daaropvolgende koude oorlog voorbij is; anderen beklemtonen het discontinuïteitselement dat is gelegen in de breuk van de AR-politici met de juist in die hoek traditioneel harde opstelling tegenover het Oostblok.

Nu zal deze koerswijziging bij menigen het cynisme voeden waarmee het politieke bedrijf pleegt te worden gadeslagen. Zou het niet kunnen zijn dat sommige AR-dissidenten in de kernwapendiscussie een aangrijpingspunt hebben gezien om als een Nieuw-Linksgroep hun macht in het door katholieken gedomineerd CDA te versterken, en wel met behulp van de oppositie en in een zaak die bij uitstek moreel aanspreekt?

De redenering is al te machiavellistisch. Veel meer voor-de-hand-liggend is de veronderstelling dat juist in de AR-gelederen verwantschap wordt gevoeld met de getuigenispolitiek die in de pu-

blieke opinievorming over de kernwapening is gaan overheersen.

Zou dit juist zijn, dan vervalt de veronderstelling dat Nederland zou terugkeren naar een vooroorlogs isolationisme — al kan dat wel een gevolg zijn. Wat immers in de acties tegen de vernieuwing van de kernwapens voorop staat is niet een zich terugtrekken op het Nederlands eiland, maar het proclameren van een Nederlandse voortrekkersrol. Het verwijderen van het wapentuig uit ons land wordt uitdrukkelijk gezien als een eerste stap naar Europese en ten slotte mondiale ontwapening.

Daarmee treedt dan een ander element van continuïteit in de Nederlandse politiek en maatschappij aan het licht: het geloof in morele standpunten en ethische rechtvaardiging, en meer in het algemeen het betrekken van absolutistische stellingen. Vandaar de omslag in onze positie binnen de NAVO: van bij uitstek trouwe en nagenoeg kritiekloze bondgenoot naar eerste criticus en semi-dissident van het bondgenootschap.

Dat we niet uitsluitend van een AR-fenomeen moeten spreken maar van een nationaal verschijnsel, blijkt in deze zelfde weken uit de zaak-Schillebeeckx. De katholieke kerkprovincie, nog maar twee decennia geleden een van de trouwste dochters van de roomse kerk, verenigt zich eendrachtig achter een theoloog die in het Vaticaan diepe bezorgdheid heeft gewekt. Opnieuw is de omslag opmerkelijk sterk en massaal.

Maar ook hier is van continuïteit sprake, indien we vaststellen dat het Nederlands katholicisme steeds een zeker rigorisme ten toon heeft gespreid, door de socioloog Van Heek een „frontmentaliteit” genoemd, deels verklaarbaar uit de 'pénétration calviniste' die het katholicisme in ons land kenmerkt.

„Cherchez Calvin” moet het devies dus zijn, óók bij de verklaring van de standpuntbepaling in het socialistisch kamp, die dan wellicht minder moet worden begrepen als een terugkeer naar

de vooroorlogse politiek van het „gebroken geweertje” dan uit de onmogelijkheid zich te bevrijden van de druk van een calvinistische erfenis. Is het dan nog toeval dat een aantal leden van het Nieuw Links in de PvdA die in die partij „het orgel trappen”, van goed-gereformeerde huize zijn en somtijds het orgel nog in ere houden ook?

Zelfs de merkwaardige ommezwaai in de kernwapendiscussie van D'66 wordt dan beter begrijpelijk, want hoe lang kan een „redelijk alternatief” standhouden in een massaal wordende Nederlandse politieke partij? Zal getuigenispolitiek niet altijd toeslaan waar Nederlanders collectief voor een emotionerend en risicant politiek vraagstuk worden gesteld?

Op het moment dat dit wordt geschreven, is de afloop van het kernwapendebat in de kamer nog onbekend. Van belang is die afloop voor dit commentaar niet, want waar het hier om gaat is slechts de constatering dat met uitzondering van de VVD alle grote politieke partijen een neiging vertonen tot getuigen boven berekenen, en dat dit geen incidentele stellingname is maar een die wortelt in diepere culturele lagen.

Welk standpunt het juiste is, wens ik in het midden te laten. Wie meent dat er problemen zijn die niet kunnen worden beoordeeld volgens de gebruikelijke politieke maatstaf van haalbaar/niet haalbaar, verdient alle respect. Ongetwijfeld ook is de kernwapening een zaak die morele naast politieke afweging verdient. Maar het feit ligt er dat wie blijft getuigen ook indien duidelijk is dat dit geen effect heeft, — wie getuigt zonder macht te kunnen uitoefenen — zich buiten de politiek stelt. Ethiek moet politiek altijd begrenzen en zoveel mogelijk voeden; politiek door ethiek vervangen is onmogelijk.

Maar